

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра журналістики та українознавства

07/08-97М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять та самостійного вивчення
з навчальної дисципліни

«Українська державність та культура»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія,
ерготерапія» спеціальності І7 «Терапія та реабілітація»
спеціалізації І7.1 «Фізична терапія»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною
радою з якості ННІОЗ
Протокол № 8 від 11.03.2026 р.

Рівне – 2026

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійного вивчення з навчальної дисципліни «Українська державність та культура» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія, ерготерапія» спеціальності І7 «Терапія та реабілітація» спеціалізації І7.1 «Фізична терапія» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Крупка О. В., Сахнюк В. В. Рівне : НУВГП, 2026. 40 с.

Укладачі: Крупка О. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри журналістики та українознавства; Сахнюк В. В., доктор філософії з права, доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін.

Схвалено на засіданні кафедри журналістики та українознавства

Протокол №7 від «10» березня 2026 року

Відповідальна за випуск: Малевич Л. Д., кандидат філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри журналістики та українознавства.

Керівник (гарант) ОП: Нестерчук Н. Є., доктор наук з фізичного виховання і спорту, професорка.

Схвалено науково-методичною радою з якості ННІОЗ

Протокол №8 від «11» березня 2026 року

Голова науково-методичної ради з якості ННІОЗ: Григус І. М., доктор медичних наук, професор, директор ННІОЗ.

Секретар ради: Остапець Т. О., діловод кафедри медико-біологічних дисциплін.

Повторне видання.

Попередня версія видання: 06-10-79М <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/23119>

© О. В. Крупка,
В. В. Сахнюк, 2026
© НУВГП, 2026

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Методичні поради для роботи над дисципліною
3. Плани семінарських занять
4. Теми для самостійного вивчення.
5. Оформлення звіту про самостійну роботу.
6. Види самостійної роботи
8. Рекомендована література
9. Інформаційні ресурси

Вступ

Вивчення дисципліни «Українська державність і культура» передбачає здобуття студентами знань та уявлень про розвиток і сучасний стан державності України, що розглядається як історичний процес формування системи інститутів політики, економіки, культури і права, які діють на території, населеній етнопонаціональним колективом, які пов'язують його в духовно-матеріальну цілість та забезпечують його еволюцію на різних часових відрізках, а також у сучасному і майбутньому.

Для успішного здійснення професійної діяльності необхідними є знання про сутність, етапи та складові розвитку державного та культурного розвитку українського народу від давнини до сьогодення.

Метою вивчення навчальної дисципліни є розуміння закономірностей розвитку державності України як складного багатокomпонентного історичного явища та пізнання української культури як самобутнього історичного феномену, як невід'ємної складової світової культурної спадщини.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є:

- з'ясувати історичні витoki та етапи формування українського народу;
- виявити особливості розвитку та самобутні риси української культури;
- простежити розвиток державності на території України від давнини до сьогодення;
- дослідити особливості формування української нації;
- визначити роль і місце України у світовій історії, у глобалізаційних та євроінтеграційних процесах;
- показати розвиток української культури як частини всесвітнього історичного та культурного процесу;
- проаналізувати основні сучасні державно-правові явища у тісному зв'язку з історичним минулим і культурним розвитком України.

Студент, вивчаючи дисципліну «Українська державність і культура», має **знати:**

- закономірності розвитку державності та культури України від давнини до сьогодення;
- періодизацію історії державності і культури України;
- основний зміст і провідні характеристики періодів державності і культури України;
- зміст основних історіографічних праць і концепцій про державність і культуру України;
- зміст основних писемних джерел, які відображають історичний розвиток державності і культури України;
- зміст основних правових кодексів України, як історичних джерел і пам'яток культури;
- основні досягнення та проблеми сучасного етапу державності України та розвитку української культури;
- усвідомлювати зв'язок сучасного етапу державності України та розвитку української культури з попередніми історичними періодами.

уміти:

- аналізувати історичні праці та писемні джерела;
- застосовувати навички науково-дослідницької роботи з історичними джерелами для об'єктивного аналізу історичних фактів та явищ сучасної дійсності;
- критично та самостійно мислити;
- застосовувати та захищати основні конституційні права та свободи громадянина України;
- дотримуватися конституційних обов'язків громадянина України;
- вміти використовувати основні положення вітчизняного та міжнародного законодавства для захисту основних прав людини і громадянина, національно-культурних інтересів українського народу, державних інтересів України
- мати сформовані патріотичні почуття та шанобливе ставлення до історичного минулого та культурної спадщини українського народу;
- розуміти та поділяти цінності вільного демократичного суспільства, ідеї верховенства права, прав і свобод людини і громадянина, принципи західної (європейської) демократії.

В результаті

володіти такими загальними компетенціями, як:

ЗК 02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 03. Здатність до розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 04. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 07. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК 08. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 11. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

володіти такими спеціальними компетенціями, як:

СК 07. Здатність провадити професійну діяльність для відновлення чи підтримки здоров'я пацієнта/клієнта відповідно до законів і правил, що регулюють практику фізичної терапії як самостійної професії, а також відповідних законодавчих та нормативних актів, етичного кодексу та професійного стандарту, загальнонаціональних цінностей та традицій населення України.

СК 08. Здатність ефективно спілкуватися, зокрема навчати пацієнта/ клієнта, його родину й опікунів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та обмежень життєдіяльності та популяризувати здоровий спосіб життя.

демонструвати такі програмні результати навчання:

ПРН 03. Дотримуватися етики професійного спілкування, діяти етично дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

ПРН 06. Розуміти процеси державно-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства, сутність перетворень, що відбуваються в державі; розуміти основні філософські категорії та поняття.

Методичні поради для роботи над дисципліною

Зміст дисципліни «Українська державність і культура» реалізується опануванням трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка тематичних виступів, підготовка до семінарських занять.

Для розуміння студентами змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, форми підсумкового контролю методичні вказівки містять теми і плани семінарських занять, теми самостійної роботи та вимоги до звіту про її виконання, індивідуальні завдання, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для успішної підготовки до семінарських занять розділ «Плани семінарських занять» містить тему, вид семінарського заняття, методи, які будуть застосовуватись в процесі проведення семінару, мотивацію навчання, мету, актуалізацію опорних знань, план, основні поняття, зміст узагальнення вивченого, завдання для підготовки до семінарського заняття, контрольні запитання до теми та літературу.

З метою узагальнення вивченого, успішного виконання навчальних завдань, поточних (аудиторних) і контрольних тестів, студентам пропонується опрацювання конспекту лекції та рекомендованої літератури.

Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема: Державотворчі процеси на території України у добу Давніх цивілізацій і Середні віки

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і фахове самовдосконалення, усвідомлення значення державотворчих процесів Давніх і Середніх віків в історії України

Мета: *знати* особливості формування перших державних утворень на території України, становлення української культури та європейської (античної та середньовічної) цивілізації

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: проблемні запитання, контрольні запитання (усне опитування)

План

1. Стародавні державні утворення на території сучасної України.
2. Русь (Давньоруська держава).
3. Руське королівство (Галицько-Волинська держава).
4. Русь та Руське королівство у міжнародній системі відносин у X – XIV ст.
5. Велике князівство Литовське і Руське (Русько-Литовська держава).
6. Україна-Русь і Річ Посполита.

Основні поняття: історія, археологія, історичні джерела, суспільство, держава, право, племінне княжіння (вождівство), держава-поліс, імперія, цивілізація, князь, бояри, дружина, віче, шляхта, сейм.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Подивіться або прочитайте (є текстова версія) інтерв'ю з археологом, дослідником Трипільської цивілізації Михайлом Відейком – Трипільська цивілізація – інтерв'ю із Михайло Відейком у «Без брону» – Локальна історія (localhistory.org.ua) Випишіть у зошит 5 найцікавіших, на ваш погляд, фактів про трипільців та їхню культуру.
2. Прочитайте матеріал «Скіфи очима Геродота» – Скіфи очима Геродота. Міфи і реальність – Локальна історія (localhistory.org.ua). Які описи давньогрецького історика Геродота про скіфів підтверджуються сучасними археологічними дослідження? Відповідь обґрунтуйте.

3. Прочитайте і законспектуйте найважливіше з матеріалів про походження Тризуба – головного елемента малого Державного Герба України – Тризуб об'єднує українців – історик Олександр Алфьоров (radiosvoboda.org) – Як і чому Тризуб став гербом України: 7 фактів, яких ви можете не знати (chytomo.com)

Також самостійно знайдіть зображення великого Державного Герба України і прокоментуйте його складові частини.

4. Подивіться відео «Що таке гривня насправді?» на каналі ім. Т. Г. Шевченка. Що ж таке Гривня насправді? – YouTube

З'ясуйте і поясніть походження національної грошової одиниці України – гривні. Прокоментуйте зображення на гривнях різних номіналів.

5. Прочитайте Розширену редакцію Руської Правди. Ознайомтеся зі словником історичних і правових термінів. Оберіть одну статтю кодексу для коментування (зміст статті, галузь права, сфера правового регулювання, суб'єкти правовідносин, історичне значення, ваші висновки).

Література

1. Борисова О., Климов А. Історія української державності : підручник для вищих навчальних закладів: у 2-х томах. К. : Видавничий дім «КОНДОР», 2018. Т.1. 344 с.
2. Зинкевич Р., Ратушна О. Нагірняк А. Історія української державності та культури. Львів : Львівська політехніка, 2020. 240 с.
3. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 2

Тема: Культурна багатоманітність України у Стародавніх і Середніх віках

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення культурних процесів Давніх і Середніх віків в історії України

Мета: *знати* особливості розвитку культури України у період Давніх цивілізацій, Античності і Середніх віків

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Державотворчі процеси на території України у добу Давніх цивілізацій і Середні віки».

План

1. Культура України у період Стародавніх віків.
2. Культура Русі (Давньоруської держави) та Руського королівства (Галицько-Волинської держави).
3. Християнство як культурний чинник.
4. Право та законодавство України X–XIV ст. як явища культури.
5. Архітектура та зображувальне мистецтво України у Середні віки.

Основні поняття: синкретизм у культурі та мистецтві, петрогліфи, «скіфське золото», кургани, язичництво, ідоли, християнство (західне, східне), архітектурні стилі доби Античності та Середніх віків, мозаїки, фрески, іконопис, літописи, звичаєве право, писане право, джерела права, правовий кодекс.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Виберіть три пам'ятки, які найбільше відповідають вашому уявленню про культурну спадщину давньої України; підготуйте інформаційні довідки про ці артефакти.

Для виконання цього завдання скористайтеся електронною версією «Енциклопедії історії України» (заходьте на сайт ЕІУ, вводите у пошукову систему сайту назву пам'ятки).

Межирицька стоянка (житло)

Мізинська стоянка (житло)

Мізинські орнаменти (браслети)

Стоянка Киїк-Коба (печера у Криму)

Кам'яна Могила (кам'яний скельний насип)

Петрогліфи та наскельні малюнки Кам'яної Могила

Трипільські протоміста (Небелівка, Майданецьке, Тальянки)

Ольвія (архітектура міста-поліса)

Херсонес (архітектура міста-поліса)

Ювелірні вироби та монети міст-полісів

Трипільські житла

Трипільська кераміка

Кам'яні баби (статуї) степової смуги

Скіфські баби

Скіфське золото

Золота скіфська пектораль

Скіфські кургани

Скіфський меч

Слов'янські кургани
Мартинівський скарб
Фігурки чоловічків і тварин з Мартинівського скарбу
Перещепинський скарб
Слов'янські городища
Слов'янські ідоли
Збруцький ідол
Слов'янські язичницькі храми (капища)
Половецькі баби

2. Підготуйте (занотуйте у зошит) на вибір матеріал про три пам'ятки матеріальної культури Русі-України X–XIV ст.

1. Десятинна церква у Києві
2. «Руська Правда»
3. Михайлівський Золотоверхий собор у Києві
4. Києво-Печерський Патерик
5. Церква святого Пантелеймона у давньому Галичі
6. Берестяні грамоти
7. Остромирове Євангеліє
8. Собор святої Софії у Києві
9. П'ятницька церква у Чернігові
10. «Повість минулих років»
11. Ікона Холмської Богоматері
12. «Слово про Ігорів похід»
13. Києво-Печерська лавра
14. Галицько-Волинський літопис
15. Вишгородська (Володимирська) ікона Богоматері
16. Белзька (Ченстоховська) ікона Богоматері
17. «Повчання» Володимира Мономаха
18. Дорогобузька ікона Богородиці
19. Змійовики Київської Русі
20. Мозаїки і фрески Русі-України
21. Свенська ікона Богородиці
22. Монети і гривні Русі-України
23. Графіті собору святої Софії Київської
24. Спасо-Преображенський собор у Чернігові

3. Подивіться відео «Українська мова в Київській Русі» про дослідження київських графіті (настінних написів і малюнків) вченим Сергієм Висоцьким.

[Українська мова в Київській Русі – YouTube](#)

Зробіть власні висновки про особливості формування української мови у X–XIV ст. на основі ознайомлення з цими історичними джерелами.

4. Прочитайте уривки з Повчання Володимира Мономаха. Поділіться враженнями від прочитаного, знайдіть досі актуальні та цінні думки київського князя.

5. Подивіться матеріал «Хто є спадкоємцем Русі?» на каналі ім. Т. Шевченка – [Хто є спадкоємцем РУСИ? | Русь | Історія України](#). З'ясуйте, які державницькі та культурні традиції успадкувала Україна від Давньої Русі.

6. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Давньоруська спадщина України».

Література

1. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.

2. Зинкевич Р., Ратушна О. Нагірняк А. Історія української державності та культури. Львів : Львівська політехніка, 2020. 240 с.

3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.

4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.

5. Попович М.В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 3

Тема: Українська козацько-гетьманська держава у XVII–XVIII ст. Ідея української державності у добу Національного Відродження (XIX–поч. XX ст.).

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення державотворчих процесів у період Гетьманщини, формування ідеї нації та державності у добу Національного Відродження в історії України

Мета: *знати* передумови виникнення, етапи розвитку, політичні та правові засади Української козацько-гетьманської держави (XVII–XVIII ст.); відображення ідеї української державності у добу Національного Відродження (XIX–поч. XX ст.).

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Культурна багатоманітність України у Стародавніх і Середніх віках»

План

1. Формування українського козацтва та козацьких інститутів.

2. Українська революція середини XVII ст. Становлення та розвиток Української козацької держави (Гетьманщини) у II половині XVII–XVIII ст.
3. Запорізька Січ та її політичний устрій.
4. Запорізька Січ і Гетьманщина в системі міжнародних відносин у XVII–XVIII ст.
5. Ліквідація козацько-гетьманської державності.
6. Ідея української державності у добу Національного Відродження (XIX–поч. XX ст.).

Основні поняття: українське козацтво, реєстрове козацтво, козацька старшина, гетьман, полки, сотні, козацька рада, козацькі клейноди, Запорізька Січ, Військо Запорізьке, Гетьманщина.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Підготуйте на вибір матеріал про одну пам'ятку писемності і літератури України XVII–XVIII ст.

Для виконання цього завдання скористайтеся електронною версією «Енциклопедії історії України» (заходьте на сайт ЕІУ, вводите у пошукову систему сайту ім'я діяча чи назву пам'ятки).

Договори і Постанови 1710 року («Конституція» Пилипа Орлика)

«Права, за яким судиться малоросійський народ»

Літопис Самовидця

Літопис Самійла Величка

Літопис Григорія Граб'янки

Історія Русів

2. Читаємо та конспектуємо (випишуємо головні думки) розділ 8 «Козаки» (с.111-125) з книги Сергія Плохія «Брама Європи» (користуємося електронною книгою у pdf-форматі). Шукаємо відповіді на такі питання:

1. Коли і на якій території почали формуватися українські козаки? Ким були перші козаки?
2. Чому і коли виникла перша Запорізька Січ?
3. Чому з'явилося козацьке реєстрове військо, військо яке перебувало на службі у держави?
4. У чому були причини перших козацьких повстань під проводом К. Косинського 1591 – 1593 рр. та С. Наливайка 1594 – 1596 рр.?
5. Чому козаки стали важливими гравцями у світовій міжнародній політиці у кінці XVI –у першій половині XVII ст.?
6. Яку роль відіграли козаки на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним під час Хотинської війни 1620 – 1621 рр.?
7. У чому полягала сутність конфлікту козаків і влади Речі Посполитої у першій половині XVII ст.?

3. Дивимося відео «Як Русь стала Україною» – Як Русь стала Україною / Історія Русі / Історія України – YouTube. Випишуємо у зошит факти і головні думки про те, як назва Україна витіснила всі інші назви, і з XVII–XVIII ст. стала назвою всього нашого народу і держави.

4. Читаємо та конспектуємо (випишуємо головні думки) розділ 10 «Велике повстання» (с.141-153) з книги Сергія Плохія «Брама Європи».

5. Прочитайте матеріал на тему «Переяславська рада – що насправді відомо про укладений договір» – Переяславська рада – що насправді відомо про укладений договір та як це пов'язано з подіями сьогодення (bukvu.com). Дайте відповідь на запитання, чому гетьман Богдан Хмельницький підтримав угоду про союз із Московським князівством? Як розуміти, думку, що Переяславська рада – фейк світового масштабу. Як і чому московський уряд пішов на фальсифікацію Березневих статей? Підготуйтеся до рольової навчальної гри за мотивами Переяславської ради.

6. Прочитайте та випишіть головні думки зі статті «Іван Мазепа – будівничий незалежності України та ворог імперії» – Гетьман Іван Мазепа – будівничий незалежності України і ворог імперії (radiosvoboda.org). Поясніть на прикладах, який внесок у становлення державності України та у розвиток вітчизняної культури зробив гетьман Іван Мазепа.

7. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Козацька спадщина України у сфері культури та державотворення».

Література

1. Борисова О., Климов А. Історія української державності : підручник для вищих навчальних закладів: у 2-х томах. К. : Видавничий дім «КОНДОР», 2018. Т.1. 344 с.
2. Зинкевич Р., Ратушна О. Нагірняк А. Історія української державності та культури. Львів : Львівська політехніка, 2020. 240 с.
3. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 4

Тема: Культура України доби Ренесансу (XV–XVII ст.)

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення культури Ренесансу в історії України

Мета: *знати* витоки та ідейно-естетичні засади доби Відродження (Ренесансу), особливості української ренесансної культури

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Українська козацько-гетьманська держава у XVII–XVIII ст. Ідея української державності у добу Національного Відродження (XIX–поч. XX ст.)».

План

1. Доба Відродження та поширення гуманістичних ідей в Україні XV–XVII ст.
2. Особливості української культури доби Ренесансу.
3. Пересопницьке Євангеліє як ренесансна пам'ятка культури.
4. Князь В-К. Острозький – меценат української культури.
5. Розвиток освіти та науки. Острог – культурно-освітній центр України XVI–XVII ст. Києво-Могилянська академія.
6. Ренесансна архітектура та образотворче мистецтво на українських землях.

Основні поняття: доба Відродження (Ренесанс), гуманізм, книгодрукування, братства, університети, «сім вільних наук», протестантизм, Реформація, Контрреформація, Берестейська унія, греко-католицька церква.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Підготуйте на вибір матеріал про одного діяча культури, одну пам'ятку архітектури та одну пам'ятку писемності і літератури України XIV–XVII ст.

Для виконання цього завдання скористайтеся електронною версією «Енциклопедії історії України» (заходьте на сайт ЕІУ, вводите у пошукову систему сайту ім'я діяча чи назву пам'ятки).

Діячі культури

Юрій Дрогобич (Котермак)

Павло Русин

Станіслав Оріховський

Себастьян Кленович

Іван Федорович (Москвин)

Іван Вишенський

Іпатій Потій

Герасим Смотрицький

Мелетій Смотрицький
Іов Борецький
Галшка (Єлизавета) Гулевичівна
Петро Могила

Архітектура

Замок Любарта у Луцьку
Замок Паланок
Ханський палац у Бахчисараї
Фортеця у Судаку
Вірменський собор у Львові
Успенська церква у Львові
Будинок Кортякта у Львові
Каплиця Боїмів у Львові
Острозький замок
Дубенський замок
Хотинська фортеця
Фортеця у Кам'янці (Подільському)

Писемність і література

Статут Великого князівства Литовського, Руського та Жомойтського (три редакції 1529, 1566, 1588)
Пересопницьке Євангеліє
«Апостол» Івана Федорова
Острозька Біблія
«Книжиця» Івана Вишенського
«Граматики» Лаврентія Зизанія
«Граматики» Мелетія Смотрицького
«Лексикон» Памви Беринди

2. Прочитайте уривки з Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1588 року. Прокоментуйте зміст норм (артикулів) цього кодексу.

3. Подивіться відео «Тризуб і Пагоня. Острозький. Перша перемога над Москвою» – [Тризуб і Пагоня: #3 Острозький. Перша перемога над Москвою - YouTube](#)

З'ясуйте причини тривалих війн Великого князівства Московського та Великого князівства Литовського, Руського, Жомойтського у XV–XVI ст. Яку роль в історії України відіграла князівсько-магнатська верства і, зокрема династія Острозьких.

4. Читаємо та конспектуємо (випишуємо головні думки) частину розділу 6 «Рах Mongolica» (с. 92 – 96) та весь 7 розділ «Творення України» (с. 98 – 110) з книги Сергія Плохія «Брама Європи».

5. Прочитайте матеріал «25 важливих фактів про український прапор» – 25 важливих фактів про український прапор (ukrinform.ua). Випишіть кілька фактів у зошит і прокоментуйте.

Література

1. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
2. Історія української культури: навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
3. Зинкевич Р., Ратушна О. Нагірняк А. Історія української державності та культури. Львів : Львівська політехніка, 2020. 240 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 5

Тема: Культура України доби Бароко (XVII–XVIII ст.). Козацьке бароко.

Вид заняття: семінар – «мозковий штурм»

Методи: бесіда, дискусія «мозковий штурм», діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення доби Бароко в історії України

Мета: *знати* витоки та ідейно-естетичні засади доби бароко, особливості української барокової культури

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Культура України доби Ренесансу (XV–XVII ст.)».

План

1. Особливості розвитку української культури у II половині XVII–XVIII ст. Феномен українського (козацького) бароко.
2. Освіта, наука, книгодрукування.
3. Література, музична культура, усна народна творчість.
4. Архітектура доби козацького бароко та рококо.
5. Живопис. Школи іконопису і гравюри. Мистецтво портрета.
6. Літературна творчість та науковий доробок Григорія Сковороди.
7. Внесок українських вчених і культурних діячів у розбудову Російської імперії.

Основні поняття: бароко, козацьке (мазепинське) бароко, рококо, ампір, гравюра, портрет, партесний спів, історичні пісні, козацькі думи, ідея «сродної праці» Г. Сковороди.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Виберіть і назвіть кілька ваших найулюбленіших (або найвідоміших) історичних пісень та козацьких дум XVI–XVIII ст. Поміркуйте, що об'єднує більшість цих творів. Для зразків пісень і дум подивіться відео:

Ой, на горі, та й жінці жнуть (Ukrainian Cossack song) – YouTube

Гей, була в мене коняка – cossack song – YouTube

Чорна рілля ізорана (Ukrainian folk song) – YouTube

Дума про козака Голоту (Старовинна козацька дума, XVIIст.) – YouTube

Дума про Морозенка (Старовинна козацька дума, XVIIст.) – YouTube

2. Складіть свій список народних пісень, які вам відомі, або які співають люди у вашому краї у різних життєвих ситуаціях (уродини, весілля, похорон, випровадження в армію, початок\завершення збору врожаю тощо)

3. Послухайте пісню на слова Івана Мазепи «Всі щиро прагнуть» – «Всі покою щиро прагнуть...» – дума гетьмана Івана Мазепи | old ukrainian song – YouTube. У чому, на думку гетьмана, полягають найбільші недоліки української владної верхівки та українського суспільства.

4. Виберіть і прочитайте одну байку Григорія Сковороди зі збірки «Байки Харківські» – Байки Сковороди – Байки Харківські. Зверніть увагу на силу (мораль) байки, випишіть ті частинки, які вам видаються найцікавішими. Поміркуйте і висловіть свою думку, чи настанови українського поета і філософа можуть бути схвалені у нашому сучасному житті.

Література

1. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
2. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
3. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
4. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.
5. Ушкалов Л. Література і філософія: доба українського бароко. Х. : Майдан, 2014. 414 с.

Семінарське заняття № 6

Тема: Національно-культурне відродження в Україні в XIX–на початку XX ст. Становлення модерної нації.

Вид заняття: семінар-«конференція»

Методи: бесіда, «конференція», діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення доби національно-культурного відродження в історії України

Мета: *знати* особливості розвитку українського народу у період національного відродження (кінець XVIII–початок XX ст.); періодизацію, провідних діячів і головні тексти (літературні, публіцистичні, наукові) українського національного руху цієї доби

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Культура України доби Бароко (XVII–XVIII ст.). Козацьке бароко»

План

1. Становище українського народу та особливості розвитку української культури в складі Російської та Австро-Угорської імперій. Періоди культурно-національного відродження
2. Кирило-Мефодіївське товариство. Громадська діяльність та літературна творчість Тараса Шевченка.
3. Освіта. Наука. Інтелектуальний і культурний рух 1850 – 1870-х рр.
4. Література. Музика. Театральне мистецтво.
5. Архітектура класицизму та ампіру. Архітектура модерну.
6. Живопис.
7. Українські благодійники та меценати.
8. Формування української нації як політичного та культурного явища.

Основні поняття: імперія, імперіалізм, колоніалізм, нація, національне відродження, «Весна народів», Кирило-Мефодіївське товариство, Громади, модерні партії, модерні ідеології (лібералізм, консерватизм, націоналізм, соціалізм), мистецькі та архітектурні стилі доби Модерну

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Виберіть із запропонованого списку трьох осіб, які, на вашу думку, підпадають під визначення «Батьки української нації», тобто є культурними, науковими, громадськими та політичними діячами і благодійниками, діяльність яких найбільше вплинула на становлення української нації. Відповідь обґрунтуйте фактами з біографії цих людей і власними аргументами.

Поети і письменники

Іван Котляревський
Петро Гулак-Артемівський
Григорій Квітка – Основ'яненко
Тарас Шевченко
Маркіян Шашкевич
Іван Франко
Василь Стефаник
Михайло Коцюбинський
Леся Українка
Ольга Кобилянська

Вчені і меценати

Василь Каразін
Михайло Максимович
Володимир Антонович
Григорій Галаган
Михайло Драгоманов
Іван Пулюй
Микола Костомаров
Пантелеймон Куліш
Василь Смиренко
Євген Чикаленко
Нікола Терещенко
Агатангел Кримський
Борис Грінченко

Політики та громадські діячі

Олександр Кониський
Микола Лисенко
Микола Міхновський
Михайло Грушевський
В'ячеслав Липинський

2. Подивіться відео «Відродження всупереч імперії. Як це було в Україні та Білорусі?» – [Відродження всупереч імперії. Як це було в Україні та Білорусі? – YouTube](#). Вкажіть на особливі риси українського національного руху у ХІХ–поч. ХХ ст.?

3. Прочитайте матеріал про історію Державного Гімну України – «Ще не вмерла України»: історія державного гімну (slukh.media). Занотуйте важливі факти про цей національний і державний символ України. Знайдіть оригінальний текст вірша Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна». Чи актуальні ці рядки сьогодні, після того, як минуло 160 років після написання твору?

4. Прочитайте частину третю поеми Івана Котляревський «Енеїда», який оповідає про подорож Енея на той світ – Енеїда (Іван Котляревський) ► Читати повністю онлайн на LitArchive. З'ясуйте, кого зустрічає Еней дорогою до пекла, у самому пеклі, у чистилищі та у раю? Які людські вади та суспільні недоліки таврує автор поеми, а які чесноти людини та суспільства славить і підносить? Поясніть, чому твір Котляревського називають «енциклопедією українства»?

5. Прочитуйте улюблені або відомі вам уривки з «Кобзаря» Тараса Шевченка. У чому, на ваш погляд, сила і популярність віршів поета?

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 7

Тема: Українська революція 1917 р. Боротьба за українську державність у 1917 – 1921 рр.

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення доби Української революції та боротьби за українську державність у 1917 – 1921 рр. в історії України

Мета: знати причини, передумови, хід й особливості боротьби за відновлення української державності у 1917 – 1921 рр.; періодизацію, суспільно-політичні форми, провідних політичних, військових і культурних діячів, підсумки доби Української революції та боротьби за державність у 1917 – 1921 рр.

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання до теми «Національно-культурне відродження в Україні в ХІХ–на початку ХХ ст. Становлення модерної нації»

План

1. Українська революція 1917 р. Розгортання українського національно-визвольного та національно-державницького руху. Центральна Рада.
2. Універсали Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки. Російсько-більшовицька агресія проти України в 1917 – 1918 рр.
3. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. Українська держава (гетьманат Павла Скоропадського).
4. Утворення Західноукраїнської народної республіки та її державне будівництво.
5. УНР періоду Директорії. Злука (об'єднання) УНР і ЗУНР.
6. Проголошення радянсько-більшовицької УСРР.
7. Боротьба за українську національну державність у 1919 – 1921 рр. Російсько-більшовицька окупація України.
8. Підсумки Української революції 1917 – 1921 рр.

Основні поняття: революція, Центральна Рада, УНР, українізація армії, Гетьманат, Директорія УНР, Дієва Армія УНР, ЗУНР, повстанський рух, отаманщина, більшовизм, махновщина, Академія наук, автокефальна церква.

Узагальнення вивченого: діагностика знань, виконання навчальних завдань, робота з тестами, тестовий контроль знань

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Прочитайте розділ 18 «Народження нації» з книги Сергія Плохія «Брама Європи». Законспекуйте основні думки та висновки автора про причини, етапи, зміст і перебіг Української революції 1917 – 1921 рр.

2. Подивіться відео «100 років української державності: як починалася Центральна рада» – 100 років української революції: як починалася Центральна рада // Част.1 – YouTube

Прокоментуйте, як розпочиналася Українська революція 1917 року, які причини її викликали, під якими гаслами вона проходила і хто з громадсько-політичних діячів були її творцями.

3. Підготуйте інформацію про участь в Українській революції 1917 – 1921 рр. одного політичного та одного військового (на вибір) діяча із запропонованого списку:

Політичні діячі: М. Грушевський, М. Міхновський, С. Єфремов, П. Скоропадський, С. Петлюра, В. Винниченко, Н. Махно, Є. Петрушевський.
Військові діячі: Є. Коновалець, Д. Вітовський, П. Болбочан, Василь Тютюнник, отаман Зелений (Данило Терпило), Юрій Тютюнник, М. Безручко, В. Сальський. О. Греків, М. Тарнавський, М. Омелянович-Павленко, Василь Чучупак, Петро Чучупак.

Для виконання цього завдання скористайтеся електронною версією «Енциклопедії історії України» (вводите у пошукову систему прізвище, ім'я історичного діяча та повну назву довідкового видання).

4. Прочитайте інтерв'ю зі Станіславом Кульчицьким «Україна – це держава з тисячолітньою історією» – «Україна – це держава з тисячолітньою історією, якої не було в Росії» – історик (radiosvoboda.org)

Поясніть, яке ставлення до України, українського національного руху було в Російській імперії. Яку політику щодо України проводили російські більшовики (комуністи) у 1917 – 1920 рр. Що спільного та відмінного ви додаєте в «українському питанні» у програмах різних російських політичних партій і рухів.

5. Прочитайте статтю Максима Віхрова «Український феномен Нестора Махна». – Український феномен Нестора Махна – Український тиждень (tyzhden.ua).
Дайте оцінку політичним поглядам і військовій діяльності Нестора Махна.

6. Прочитайте статтю Ігоря Гирича «Єднання еліт України» – Єднання еліт України: за яких умов це можливо, і чому вчить історія (radiosvoboda.org)
Зробіть власний висновок щодо наслідків Української революції 1917 – 1921 рр. та причин поразки української національної державності.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури: навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 8

Тема: Радянська модель української квазідержавності та національно-визвольний рух у 1921 – 1991 рр. Відновлення Української незалежної держави у 1991 р.

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення радянської доби української квазідержавності та національно-визвольного руху у 1921 – 1991 рр.; розуміння закономірностей та необхідності відновлення Української незалежної держави у 1991 р.

Мета: *знати* сутність, інститути та механізми функціонування радянської моделі української квазідержавності; етапи розвитку, ідеологічні засади, методи боротьби та провідних діячів українського національно-визвольного руху у ХХ ст.; передумови та історичний контекст відновлення Української незалежної держави у 1991 р.

уміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Боротьба за українську державність у 1917 – 1921 рр.»

План

1. Особливості української радянсько-комуністичної республіки (квазідержави УСРР–УРСР). Утворення СРСР. Політика «українізації» та національно-культурне відродження 1920-х рр.
2. Голодомор 1932 – 1933 рр. «Розстріляне відродження».
3. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії у міжвоєнний період. Карпатська Україна.
4. Національний і державницький рух під час Другої світової війни та у повоєнний період.
5. Особливості суспільно-політичного розвитку УРСР у 2-й половині 1940-х – 1980-х рр.
6. Колапс СРСР. Національний і державницький рух в Україні на межі 1980-х – 1990-х рр. Боротьба за суверенітет та державну незалежність України.

Основні поняття: радянська республіка (квазідержавна), політика «коренізації»/«українізації», індустріалізація, колективізація, «Розстріляне відродження», сталінізм, тоталітаризм, політика «пацифікації», УНДО, ОУН, Голодомор, Голокост, Сюржон, геноцид, депортація, нацизм, нацистський «новий порядок», колабораціонізм, УПА, операція «Вісла», шістдесятники, дисидентський рух, «відлига», «застій», «перебудова».

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Прочитайте та законспекуйте (випишіть основні думки) статтю Станіслава Кульчицького «Чому в Україні перемогла радянська влада?».

2. Ознайомтеся з Постановою Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 р. у кримінальній справі про геноцид в Україні 1932 – 1933 рр. Спираючись на цей документ, назвіть організаторів Голодомору 1932 – 1933 рр., мотиви (причини) та механізми (способи) вчинення цього злочину проти українського народу. Весь текст Постанови: [Постанова апеляційного суду м. Києва у кримінальній справі за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932 – 1933 роках – Вікіджерела \(wikisource.org\)](#)

3. Прочитайте статтю про Ярославу Стецько (1920-2003) – керівницю ОУН (б) і голову Антибільшовицького блоку народів (АБН) – [ОУН, УПА та АБН: українські націоналісти співпрацювали з різними народами \(radiosvoboda.org\)](#)
Послухайте уривок із інтерв'ю Василя Кука (1913-2007) – останнього Головнокомандувача Української Повстанської Армії (УПА) – [«Голоси УПА»: Василь Кук - YouTube](#)
На підставі прочитаного та проаналізованого матеріалу сформулюйте власні 5 висновків про ОУН (б) та УПА.

4. Прочитайте статтю Святослава Липовецького «Батько наш Бандера» – [Батько наш Бандера. Як лідер ОУН став символом українського спротиву – Український тиждень \(tyzhden.ua\)](#)
Поясніть, чому Степан Бандера став символом боротьби за свободу та державну незалежність України.

5. Прочитайте статтю про походження червоно-чорного прапора – [Червоно-чорний прапор став символом протестної боротьби – геральдист \(radiosvoboda.org\)](#)
Послухайте Марш українських націоналістів (Марш Збройних Сил України) – [Марш нової армії | March of the New Army | Tribute to Ukraine! – YouTube](#)

6. Ознайомтеся, проаналізуйте та прокоментуйте міфи радянської (російсько-совєтської) пропаганди про Другу світову війну на основі статті: «Велика вітчизняна проти Другої світової» [«Велика вітчизняна» проти Другої світової – MediaSapiens. \(detector.media\)](#) та про Українську повстанську армію: [10 міфів про УПА: УПА боролася за моноетнічну державу / NV](#)

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.

5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 9

Тема: Українська культура у Новітню добу (XX–поч. XXI ст.).

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда

Методи: бесіда, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення української культури у Новітню добу в історії України

Мета: *знати* особливості розвитку, провідних діячів, здобутки і втрати української культури у XX ст.

вміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Радянська модель української квазідержавності та національно-визвольний рух у 1921 – 1991 рр. Відновлення Української незалежної держави у 1991 р.»

План

1. Особливості розвитку культури у добу Української революції 1917 – 1921 рр. та у період між двома світовими війнами.
2. Здобутки і втрати української культури у радянську добу.
3. Культурне та духовне життя наприкінці XX–поч. XXI ст.

Основні поняття: радянська українізація, радянська українська культура, соцреалізм, радянський монументалізм, радянська пропаганда культурними засобами, авангард у мистецтві, модернізм в архітектурі, традиційна, класична та естрадна музика, постмодернізм, сучасне мистецтво.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Прочитайте уривки з памфлетів Миколи Хвильового «Апологети писаризму» та «Україна чи Малоросія?». Які художньо-естетичні ідеї проголошує митець? На які недоліки суспільного та культурного розвитку українського народу він спрямовує своє критичне вістря? У чому цінність літературного доробку та актуальність публіцистики Миколи Хвильового?

2. Підготуйте біографічні довідки про діячів української культури XX ст. Поясніть, у чому полягає цінність їхнього творчого доробку.

Павло Тичина

Володимир Сосюра

Максим Рильський
Микола Хвильовий
Валеріан Підмогильний
Микола Зеров
Микола Куліш
Лесь Курбас
Олександр Довженко
Казимир Малевич
Олександр Архипенко
Олександр Богомазов
Микола Леонтович
Олег Ольжич
Олена Теліга
Микола Бажан
Улас Самчук
Мирослав Скорик
Володимир Івасюк
Іван Миколайчук
Василь Симоненко
Василь Стус
Іван Драч
Ліна Костенко
Іван Марчук

3. Підготуйте інформацію про три художні фільми українських режисерів за весь час розвитку вітчизняного кіно. На парі разом складемо список стрічок, які варто переглянути кожному українцю.

4. Підготуйте свою добірку улюблених пісень сучасних виконавців (5 співаків і 5 пісень). На парі разом складемо великий плейлист музичних творів, які слухають українці.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 10

Тема: Україна – суверенна держава. Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси. Російсько-українська війна.

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда, навчальний «круглий стіл»

Методи: бесіда, «круглий стіл», діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення цінності України як суверенної держави, розуміння значення і місця України у сучасних глобалізаційних та євроінтеграційних процесах

Мета: *знати* особливості суспільного, політичного, правового та економічного розвитку України у 1991 – 2024 рр.; місце України у світовій політиці та європейській інтеграції; причини та перебіг російсько-української війни 2014 – 2024 рр.

вміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Українська культура у Новітню добу (XX–поч. XXI ст.)»

План

1. Державне будівництво в Україні (1991 – 2004 рр.).
2. Ухвалення Конституції України 28 червня 1996 р.
3. «Помаранчева революція» 2004 р. Внутрішня та зовнішня політика України у 2005 – 2013 рр.
4. «Революція гідності» (листопад 2013 – лютий 2014 рр.).
5. Агресія РФ проти України (2014 – 2024 рр.).
6. Україна в глобалізаційних та євроінтеграційних процесах. Інтеграція України до ЄС та НАТО.

Основні поняття: суверенітет, багатопартійність, вибори, референдум, конституція, свобода слова, принцип поділу влад, демократія, ринкова економіка, політична нація, громадянське суспільство, правова держава, соціальна держава, глобалізація, євроінтеграція, анексія, гібридна війна, інформаційна війна, інформаційна безпека

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Перегляньте текст Конституції України – [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР \(rada.gov.ua\)](https://rada.gov.ua) Виберіть три статті Основного Закону, які ви вважаєте важливими для себе як громадянина, для всього суспільства і держави в цілому. Свій вибір поясніть.

2. Розвінчуємо брехню (фейки) та маніпуляції російської пропаганди. Читаємо та обговорюємо статтю – Як міф про «спільну» культуру двох народів допомагає Росії виправдати війну та знищення українців – MediaSapiens. (detector.media)
3. Перегляньте відеоматеріали, в яких засобами художньої та музичної творчості оповідається про історію і культуру українського та білоруського народів – ТНМК – Історія України за 5 Хвилин [Official Video] – YouTube
«Будзьма беларусамі!» Поўная версія! – YouTube
Порівняйте історію обох народів, встановіть спільне та відмінне в історичній долі українців і білорусів, з'ясуйте подібні та особливі риси їх національної культури.
4. Підготуйте інформацію про одну громадську організацію (міську, обласну, всеукраїнську), з програмою та діяльністю якої ви знайомі.
5. Підготуйте біографічну довідку про діяча політики, громадського сектору, освіти, іншої професійної сфери, з діяльністю якого ви знайомі, і якому ви особисто довіряєте.
6. Підготуйтеся до круглого столу на тему: «Україна майбутнього: моє бачення».

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 11

Тема: Закордонне українство. Культура української діаспори.

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда, дискусія

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота

Мотивація навчання: особистісне і професійне самовдосконалення, усвідомлення значення закордонного українства та культури української діаспори для збереження Української суверенної держави та культури української нації

Мета: *знати* історичні причини та хвилі еміграції українців; сучасне становище громад українців за кордоном; внесок української діаспори у підтримку незалежності України та збереження української культури

вміти працювати з науковою літературою та історичними першоджерелами; аналізувати та робити обґрунтовані висновки про історичні закономірності розвитку державності, культури та цивілізації

Актуалізація опорних знань: контрольні запитання (тестовий контроль) до теми «Україна – суверенна держава. Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси. Російсько-українська війна»

План

1. Поняття «українська діаспора» та «закордонне українство».
2. Хвилі української еміграції.
3. Культурне життя української діаспори у Європі, Північній Америці та Австралії.
4. Становище та особливості розвитку культури «східної» діаспори (пострадянський простір, країни Азії, Латинської Америки).
5. Внесок закордонного українства у становлення незалежної України та розвиток національної культури.

Основні поняття: діаспора, еміграція, імміграція, демографічна політика, культурна інтеграція, асиміляція, глобалізація, ксенофобія, фундаменталізм, гетто, ідентичність, мультикультуралізм, толерантність, відкрите (інклюзивне) суспільство.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань, робота з тестами

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Підготуйте матеріал про відомих людей у світі (державні, політичні діячі, науковці, бізнесмени, спортсменці, митці), які походять з України.
2. Подивіться відео на каналі Т. Г. Шевченка про українські етнічні землі, які заходяться поза межами кордонів сучасної України – Європейські Землі України | Імперія Україна – YouTube. Поясніть, коли і за яких історичних обставин ці землі потрапили до складу сусідніх держав.
3. Готуємося до дискусії «Подвійне (множинне) громадянство: за і проти». Підберіть аргументи на користь та проти законодавчого введення інституту подвійного (множинного) громадянства. Оберіть та обґрунтуйте ваш персональний вибір.
4. У медіа знайдіть інформацію про те, як громади українців у різних країнах організовують заходи на підтримку Україні та допомагають нашій державі протистояти агресії рф (2014 – 2026 рр.).

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.

2. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. / П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 265 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2016. 493 с.
5. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Семінарське заняття № 12

Тема: Загальне вчення про державу. Україна як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота, аналіз правових джерел

Мотивація навчання: сприяння особистісному і фаховому самовдосконаленню, усвідомлення значення державності та громадянського суспільства в Україні

Мета: *знати* основні закономірності виникнення держави та її ознаки; теорії походження держави; специфіку форми держави Україна та її характеристики як демократичної, соціальної, правової держави.

уміти аналізувати наукові джерела; аналізувати норми Конституції України; пояснювати функції гілок влади в Україні та роль громадянського суспільства

Актуалізація опорних знань: проблемні запитання, контрольні запитання (усне опитування)

План

1. Основні закономірності виникнення держави. Теорії походження держави.
2. Поняття та ознаки держави. Апарат держави. Функції держави. Суверенітет держави.
3. Форма держави. Форма держави Україна.
4. Україна як демократична держава. Форми демократії в Україні.
5. Характеристика гілок влади: законодавча, виконавча, судова.
6. Громадянське суспільство в Україні. Поняття та основні ознаки правової держави. Україна як соціальна держава.

Основні поняття: держава, суверенітет, форма держави, демократія, громадянське суспільство, правова держава, законодавча, виконавча, судова влада.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Перегляньте відео «ЦВК: просвіта № 2 про демократію» за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=fVIIj2p6z40&t=230s> та дайте відповіді на запитання:
  - a. Що таке демократія?
  - b. Чи вірним є твердження, що демократія – це влада більшості?
  - c. Які існують форми демократії?
  - d. Наведіть приклади прямої (безпосередньої) демократії?

2. Ознайомитися з текстом Конституції України, звернувши особливу увагу на Розділи I (Загальні засади), II (Права, свободи та обов'язки людини і громадянина), III (Вибори. Референдум). Розгляньте статті зазначених розділів Конституції, намагаючись знайти положення, які відповідають ознакам правової держави. Які аспекти правової держави потребують удосконалення в Україні?

3. Заповніть таблицю «Гілки державної влади в Україні»

Гілка влади	Назва органу (органів) влади	Основні функції	Склад/структура
Законодавча			
Виконавча			
Судова			

4. Ознайомтеся з аналітичною доповіддю підготовленою на виконання «Плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 р. № 160-р. за посиланням: http://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-11/ad_gromad_suspilstvo-2023_15112024.pdf. Дайте відповіді на запитання:

1. Які основні виклики постали перед організаціями громадянського суспільства в Україні в умовах повномасштабної війни?
2. Які зміни відбулися в комунікаційній моделі між організаціями громадянського суспільства та органами влади під час війни? Які фактори найбільше впливають на ці зміни?
3. Як проявляється безпосередня демократія на місцевому рівні в умовах війни росії проти України, і які виклики це створює для громадянського суспільства?
4. Які рекомендації, запропоновані в доповіді, спрямовані на подальше утвердження громадянського суспільства в Україні, і як вони можуть бути реалізовані в майбутньому?

Література

1. Бондаренко Н. О. Громадянське суспільство в Україні: історико-правові аспекти становлення та розвитку. *Форум права*. 2017. № 5. С. 57 – 63.

2. Бостан С. К. Форма державного правління: закономірності, тенденції, особливості розвитку. *Право України*. 2014. № 8. С. 27–38.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права : підручник, практикум, тести. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
5. Мельничук С. М. Функції сучасної держави в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Випуск 1 (101). С. 23–35.
6. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. / В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін. ; заг. ред. Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2022. 56 с. (Серія «Гуманітарний розвиток»). URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2022.15>

Семінарське заняття № 13

Тема: Загальне вчення про право. Правова система України. Здійснення права

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота, аналіз правових джерел

Мотивація навчання: сприяння особистісному і фаховому самовдосконаленню, усвідомлення значення правової культури, законності та верховенства права в Україні

Мета: *знати* поняття права, його ознаки; роль права в системі соціальних норм; структурні елементи системи права; особливості нормативно-правових актів; основи правової культури; суть правопорушень і юридичної відповідальності; значення законності та верховенства права.

уміти аналізувати правові джерела; пояснювати зв'язок права із соціальними нормами; оцінювати роль правопорядку для розвитку суспільства; вирізняти правомірну поведінку та правопорушення.

Актуалізація опорних знань: проблемні запитання, контрольні запитання (усне опитування)

План

1. Поняття та основні ознаки права.
2. Право в системі соціальних норм.
3. Система права, її структурні елементи.
4. Джерела права.
5. Характеристика нормативно-правових актів.
6. Правова культура.
7. Правовідносини.

8. Правомірна поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність: поняття, мета, ознаки та види.

8. Законність і правопорядок. Верховенство права.

Основні поняття: право, система права, правова культура, нормативно-правовий акт, правовідносини, правопорушення, юридична відповідальність, законність, верховенство права, правопорядок.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Складіть таблицю «Право в системі соціального регулювання»

Соціальні норми	Спосіб встановлення	Ким забезпечується виконання/ відповідальність	Походження	Приклад
Моральні норми				
Правові норми				
Релігійні норми				
Звичаєві норми				
Корпоративні норми				

2. Ознайомтеся з останніми даними Індексу верховенства права в Україні (Rule of Law Index), підготовленим Всесвітнім проектом правосуддя (World Justice Project), та підготуйте відповіді на запитання:

2.1. Які позиції займає Україна в Індексі верховенства права за 2023 – 2024 роки, і як вони змінилися порівняно з попередніми роками?

2.2. Які ключові компоненти індексу вказують на слабкі місця правової системи України?

2.3. Які конкретні рекомендації надають міжнародні експерти для покращення ситуації в Україні?

3. Керуючись нормами Конституції України визначте місце міжнародних договорів в системі джерел права. Наведіть декілька прикладів міжнародних договорів, які є джерелами права в Україні.

4. Дайте аргументовану відповідь на питання: «Чи є судовий прецедент джерелом права в Україні?» на основі аналізу статей 9. 55 Конституції України, положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Яка роль Конституційного Суду України у тлумаченні законів і чи можна його рішення вважати прецедентними? Яке

значення практики Європейського суду з прав людини як орієнтира для українських судів? Наведіть приклади впливу рішень ЄСПЛ на правову систему України, а також аргументуйте, чи можна такі рішення вважати «прецедентами» в контексті української правової системи.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права : підручник, практикум, тести. 2-ге вид., випр. І доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
3. Бідзіля В. В. Необхідність дотримання принципу верховенства права у нормопроектванні. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право* / голов. ред. Ю. М. Бисага Ужгород, 2023. Т. 1. Вип. 77. С. 77–84.
4. Пендюра М. М., Лапка О. Я. Толерантність і європейські правові цінності. *Альманах права. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави*. Випуск 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 276–281.
5. Середа Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 134–141.

Семінарське заняття № 14

Тема: Конституція України – Основний Закон держави

Вид заняття: семінар-проблемна бесіда з елементами дискусії

Методи: бесіда, дискусія, діагностика знань, самостійна робота, аналіз правових джерел

Мотивація навчання: сприяння особистісному і фаховому самовдосконаленню, усвідомлення значення Конституції України як Основного Закону держави, забезпечення прав людини та демократичних принципів

Мета: *знати* основні поняття конституційного права України; значення Декларації про державний суверенітет України та Акта проголошення незалежності України; структуру та зміст Конституції України; права, свободи та обов'язки людини і громадянина; роль міжнародних стандартів у галузі прав людини.

уміти аналізувати положення Конституції України; визначати взаємозв'язок прав та обов'язків громадян; застосовувати міжнародні стандарти прав людини до реальних ситуацій.

Актуалізація опорних знань: проблемні запитання, контрольні запитання (усне опитування)

План

1. Поняття конституційного права України, його предмет та методи.

2. Закріплення державного, народного і національного суверенітету в Декларації про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України.

3. Конституція як Основний Закон України.

4. Державні символи України.

5. Характеристика понять «людина», «особистість», «громадянин».

6. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.

7. Міжнародні стандарти в галузі прав людини.

8. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Основні поняття: Конституція, конституційне право, державний суверенітет, народний суверенітет, права і свободи людини, обов'язки громадянина, міжнародні стандарти, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, державні символи.

Узагальнення вивченого: виконання навчальних завдань

Завдання для творчо-пошукової роботи студентів

1. Перегляньте відео «Основи концепції прав людини. Ознаки прав людини» за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=REwVjaqjIk>. Дайте відповіді на запитання:

1.1. Як Ви розумієте права людини?

1.2. Які права людини є відносними, а які абсолютними?

1.3. Наведіть приклади правомірного обмеження прав людини.

2. Складіть таблицю права людини за Конституцією України

Категорія прав	Приклади	Статті Конституції України, в яких вони закріплені
Особисті права		
Політичні права		
Економічні права		
Соціальні права		
Культурні права		

3. Прочитайте розділ II Конституції України, присвячений правам, свободам і обов'язкам людини та громадянина (статті 65–68). Які обов'язки там закріплені? Як можна стимулювати громадян виконувати свої обов'язки?

Література

1. Загальна декларація прав людини: Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права : підручник, практикум, тести. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 584 с.

5. Сучасна концепція прав людини: європейське праворозуміння : навч.-метод. посіб. [Електронне видання] / Х. Н. Бехруз, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова, Т. С. Федорова. Одеса : Фенікс, 2023. 143 с.

Теми для самостійного вивчення

1. Антропология українців
2. Українці серед слов`янських народів
3. Фронтир в історичній долі України
4. Цивілізаційні складники української культури
5. Україна у світових військових конфліктах
6. Ментальність українського народу
7. Традиційна культура українців
8. Тенденції розвитку сучасної української культури
9. Місце України у європейській цивілізації
10. Внесок України у світову культурну спадщину

Оформлення звіту про самостійну роботу

Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни «Українська державність та культура» є підготовка та презентація історико-краєзнавчого дослідження.

Захист дослідницьких проєктів відбувається у терміни, обумовлені студентом і викладачем.

Історико-краєзнавче дослідження

Підготуйте матеріал про один із населених пунктів України (місто, містечко, село) у такій послідовності:

- Назва населеного пункту
- Географічне розташування
- Заснування (перша згадка)
- Герб (якщо був чи є зараз)
- Збережені пам'ятки (природні, архітектурні, етнографічні тощо)
- Місця пам'яті (цвинтарі, пам'ятники, меморіальні дошки тощо)
- Традиційні види діяльності місцевого населення
- Усна народна творчість (зразки)
- Діалекти (зразки)
- Важливі історичні події, пов'язані з краєм
- Відомі люди, пов'язані з краєм
- Туристична привабливість (за 10-бальною шкалою)

Види самостійної роботи

1. Захист звіту про самостійну роботу.
2. Пошук та опрацювання документальних першоджерел.
3. Робота з науковою літературою.
4. Підготовка та презентація дослідницького проекту.
5. Написання наукових тез для публікації.
6. Підготовка виступу на студентській конференції.
7. Участь в олімпіаді з історії України та правознавства.

Рекомендована література

Базова

1. Борисова О., Климов А. Історія української державності : підручник для вищих навчальних закладів: у 2-х томах. К. : Видавничий дім «КОНДОР», 2018. Т.1. 344 с. Т2. 464 с.
2. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.
3. Загальна декларація прав людини: Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Зинкевич Р., Ратушна О. Нагірняк А. Історія української державності та культури. Львів : Львівська політехніка, 2020. 240 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
6. Історія державності України: Експериментальний підручник / За ред. Бандурки О., Ярмиша О. Харків : ТОВ «Одісей», 2004. 608 с.
7. Історія України та її державності : навч. посіб. / Л. Дещинський, С. Терський, І. Хома, Р. Зінкевич та ін. Львів : Видавництво Нац. Універ. «Львівська політехніка», 2009. 476 с.
8. Історія України : суспільство, культура, державність : навч. посіб. П. Вербицька, Я. Лисейко, І. Хома, В. Банах, Р. Кузьмин. Львів : Видавництво Нац. Універ. «Львівська політехніка», 2019. 265 с.
9. Історія української культури : навч. посіб. / За ред. В. М. Грома. Рівне : НУВГП, 2012. 288 с.
10. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
12. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права : підручник, практикум, тести. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
13. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
14. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : КСД, 2024. 509 с.
15. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2001. 727 с.

Допоміжна

1. Бойко О. Д. Історія України. Київ : Академія, 2023. 560 с.
2. Історія та культура України : навч.-метод. посіб. (у схемах і таблицях). За ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 480 с.
3. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ : Критика, 2008. 470 с.
4. Горник В., Кравченко С. Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції як чинник національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 123–130.
5. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська Україна. Т. 8. Київ : Альтернативи, 1999. 303 с.
6. Котляр М. Галицько–Волинська Русь. Т. 5. Київ : Альтернативи, 1998. 335 с.
7. Рубльов О. С., Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. Т.10. Київ : Альтернативи, 1999. 320 с.
8. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Харків : Право, 2019. 310 с.
9. Бондаренко Н. О. Громадянське суспільство в Україні: історико-правові аспекти становлення та розвитку. *Форум права*. 2017. № 5. С. 57–63.
10. Бостан С. К. Форма державного правління: закономірності, тенденції, особливості розвитку. *Право України*. 2014. № 8. С. 27–38.
11. Гарасимів Б. Моделі громадянського суспільства: проблема взаємодії людини і держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 97–104.
12. Джураєва О. О. Динаміка сучасної держави: загальнотеоретичний аспект. *LexPortus*. 2018. № 2. С. 190–201.
13. Заєць А. Концепція правової держави і верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України*. 2013. № 9. С. 243–269.
14. Степаненко К. В. Правова система України: вітчизняна правова традиція та проблеми трансформації. 2018. *Проблеми законності*. Випуск 140. С. 26–34.
15. Сучасна концепція прав людини: європейське праворозуміння : навч.-метод. посіб. [Електронне видання] / Х. Н. Бехруз, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова, Т. С. Федорова ; НУ «Одеська юридична академія. Одеса : Фенікс, 2023. 143 с.
16. Серєда Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 134–141.
17. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року : матер. щоріч. доп. / В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін. / заг. ред. Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2022. 56 с. (Серія «Гуманітарний розвиток»). URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2022.15>
18. Мельничук С. М. Функції сучасної держави в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Випуск 1 (101). С. 23–35.

19. Бостан С. К. Форма державного правління: закономірності, тенденції, особливості розвитку. *Право України*. 2014. № 8. С. 27–38.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>
2. Національна бібліотека ім. В. І. Вернацького. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у цифровому репозиторії).
4. Обласна наукова бібліотека (м. Рівне, вул. О. Борисенка, 6). URL: <http://www.libr.rv.ua/>
5. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://www.cbc.rv.ua/>
6. Енциклопедія історії України – EIU – Енциклопедія історії України (history.org.ua)
7. Ютуб-канал ім. Т. Г. Шевченка – імені Т.Г. Шевченка – YouTube
8. Локальна історія – Локальна історія (localhistory.org.ua)
9. Історія без міфів – Історія Без Міфів – YouTube
10. Радіо Свобода. Культура – Культура – Радіо Свобода (radiosvoboda.org)
11. Онлайн-виставки: Державний архів Рівненської області – Державний архів Рівненської області (archives.gov.ua)
12. Український інститут національної пам'яті – Український інститут національної пам'яті – офіційний вебсайт (uinp.gov.ua)
13. Український тиждень. Історія – Історія – Український тиждень (tyzhden.ua)
14. Центральний державний історичний архів України – Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) (archives.gov.ua)
15. Історична правда – Історична правда (istpravda.com.ua)
16. Історія для дорослих – Історії для дорослих – YouTube
17. Детектор медіа. Міфологія – Детектор медіа. Всі матеріали по тегу Міфологія (detector.media)